

Zakres obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej medycznego laboratorium diagnostycznego

The scope of compulsory insurance of civil liability of a medical diagnostic laboratory

Anna Augustynowicz, Iwona Wrześniewska-Wal, Dorota Cianciara

Szkoła Zdrowia Publicznego, Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego

Streszczenie

W pracy podjęto problematykę zakresu przedmiotowego obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej medycznego laboratorium diagnostycznego. Umowa ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej obejmuje wszystkie szkody, wyrządzone działaniem lub zaniechaniem ubezpieczonego, które miało miejsce w okresie trwania ochrony ubezpieczeniowej, będące następstwem wykonania czynności diagnostyki laboratoryjnej albo niezgodnego z prawem zaniechania ich wykonania. Ochroną ubezpieczeniową nie są objęte szkody będące następstwem naruszenia praw pacjenta.

Abstract

The article discusses the subject matter of the mandatory liability insurance of a medical diagnostic laboratory. The civil liability insurance contract covers all damages caused by the insured's action or omission, which took place during the period of insurance cover resulting from the laboratory diagnostics or illegal discontinuation of their performance. Insurance cover does not cover damages resulting from violation of patient's rights.

Słowa kluczowe: prawa pacjenta, świadczenia zdrowotne, ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej, diagnosta laboratoryjny.

Key words: patients' rights, health benefits, liability insurance, laboratory diagnostician

Obowiązek ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej

Obowiązujące przepisy prawne nakładają na podmioty wykonujące działalność leczniczą (podmioty lecznicze i praktyki zawodowe) obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Na podstawie art. 25 ust. 1 ustawy o działalności leczniczej [1] oraz § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej podmiotu wykonującego działalność leczniczą [2], umową ubezpieczenia objęte są szkody będące następstwem udzielania świadczeń zdrowotnych albo niezgodnego z prawem zaniechania udzielania świadczeń zdrowotnych.

Mając na względzie brzmienie art. 17 ustawy o diagnostyce laboratoryjnej [3] należy przyjąć, iż obowiązek ten dotyczy również medycznych laboratoriów diagnostycznych. W przypadku laboratorium będącego jednostką organizacyjną podmiotu leczniczego, instytutu badawczego albo uczelni medycznej, umowę ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej zawiera podmiot, w strukturze którego funkcjonuje laboratorium. Laboratoria funkcjonujące jako odrębne podmioty prawa są stroną umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Obowiązek zawarcia umowy ubez-

pieczenia nie dotyczy diagnosty laboratoryjnego zatrudnionego na podstawie umowy o pracę oraz na podstawie umów cywilnoprawnych, jeśli osoby te nie prowadzą działalności gospodarczej. Istotą zawartej umowy ubezpieczenia, zgodnie z art. 805 k.c. [4], jest z jednej strony zobowiązanie do spełnienia określonego świadczenia przez ubezpieczyciela w razie zajścia określonego w umowie wypadku, z drugiej zaś strony zobowiązanie do zapłaty składki przez ubezpieczającego. Wypadek ubezpieczeniowy to zdarzenie powodujące wystąpienie szkody na osobie lub w mieniu w czasie trwania odpowiedzialności ubezpieczyciela, a jego skutkiem jest obowiązek wypłaty świadczenia. Wypadek może nastąpić niezależnie od woli ludzkiej, stanowiąc przejaw działania sił przyrody, ale może być też wynikiem zamierzonego działania człowieka. Zawsze jednak powinien nastąpić wbrew woli ubezpieczającego, a przynajmniej bez jego winy umyślnej [5]. Umowa ubezpieczenia jest zatem umową odpłatną, dwustronnie zobowiązującą i wzajemną, choć co do tego ostatniego warunku pojawiają się wątpliwości. W jednym ze swych orzeczeń Sąd Najwyższy stwierdził, iż umowa ubezpieczenia nie jest umową wzajemną w rozumieniu Kodeksu cywilnego, ponieważ nie ma w niej

ekwiwalentności, jaka cechuje umowy wzajemne. Wskazał, że obowiązek świadczenia ze strony zakładu ubezpieczeń powstaje dopiero wtedy, gdy dojdzie do zdarzenia ubezpieczeniowego. Nie jest świadczeniem wzajemnym samo udzielenie ochrony ubezpieczeniowej na wypadek takiego zdarzenia [6].

Zakres przedmiotowy umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej

Brzmienie art. 25 ust 1 ustawy o działalności leczniczej każe przyjąć, że ochroną ubezpieczeniową może być objęty podmiot wykonujący działalność leczniczą. Dodatkowo konieczne jest powstanie szkody, która ma być następstwem udzielania świadczeń zdrowotnych lub niezgodnego z prawem zaniechania ich udzielania. Zakres ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej podmiotu wykonującego działalność leczniczą jest szeroki. Obejmuje wszystkie szkody, wyrządzone działaniem lub zaniechaniem ubezpieczonego, które miały miejsce w okresie trwania ochrony ubezpieczeniowej, będące następstwem udzielania świadczeń zdrowotnych albo niezgodnego z prawem zaniechania udzielania świadczeń zdrowotnych (czyli bezpodstawnej odmowy udzielenia świadczenia zdrowotnego lub zbyt wczesnego zaprzestania udzielania świadczeń zdrowotnych) bez możliwości umownego ograniczenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń [7].

W art. 25 ust. 1 ustawy o działalności leczniczej ustawodawca stanowi o szkodach będących następstwem udzielania lub zaniechania udzielania świadczeniach zdrowotnych. W świetle rozważania zakresu przedmiotowego obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej powstaje pytanie jaki jest stosunek pojęć „świadczenia zdrowotne” i „czynności diagnostyki laboratoryjnej”. A ściślej rzecz ujmując, czy czynności diagnostyki laboratoryjnej są świadczeniami zdrowotnymi. Świadczeniem zdrowotnym, w myśl przepisów ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych [8], są działania służące profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu lub poprawie zdrowia oraz inne działania medyczne wynikające z procesu leczenia lub przepisów odrębnych regulujących zasady ich wykonywania, w tym m.in. związane z badaniem diagnostycznym, w tym analityką medyczną (art. 5 pkt 40). Zgodnie z art. 2 ustawy o diagnostyce laboratoryjnej, czynności diagnostyki laboratoryjnej obejmują m.in. badania laboratoryjne, (...) dla celów profilaktycznych, diagnostycznych i leczniczych lub sanitarno-epidemiologicznych, a także mikrobiologiczne badania laboratoryjne (...) dla celów profilaktycznych, diagnostycznych i leczniczych lub sanitarno-epidemiologicznych. Skoro czynności diagnostyki laboratoryjnej są wykonywane dla celów profilaktycznych, diagnostycznych i leczniczych, a świadczenia zdrowotne służą profilaktyce, zachowaniu, ratowaniu i przywracaniu lub poprawie zdrowia, to nie ma wątpliwości, że czynności diagnostyki laboratoryjnej są świadczeniami zdrowotnymi [9]. W konsekwencji uznanie, że czynności diagnostyki laboratoryjnej są świadczeniami zdrowotnymi oznaczać będzie, że umowa ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej obejmie szkody będące następstwem wykonania lub zaniechania czynności diagnostyki laboratoryjnej. Powyższe rodzi pytanie o przykłady nieprawidłowości w działaniach diagnostyki laboratoryjnej, które w konsekwencji mogą spo-

wodować szkodę i odpowiedzialność medycznego laboratorium diagnostycznego. Jeżeli diagnosta laboratoryjny wykonał badanie laboratoryjne materiału nie mającego wartości diagnostycznej (np. zbyt długi okres pomiędzy pobraniem materiału a przeprowadzeniem badania, przechowywanie materiału w nieodpowiednich warunkach) wynik może być błędny. Gdy na podstawie błędnego wyniku badania laboratoryjnego nie podjęto terapii lub wdrożono niewłaściwą terapię, co w konsekwencji spowodowało szkodę, może dojść do odpowiedzialności cywilnej medycznego laboratorium diagnostycznego. Jeśli w następstwie błędu diagnostyki laboratoryjnego doszło u pacjenta do czasowej utraty zdolności do pracy zarobkowej, a przy tym potrzeby zakupu leków, stosowania specjalnej diety, możemy mówić o szkodzie (uszczerbku) o charakterze majątkowym [10]. Uszczerbek majątkowy wynika z otrzymywanego zasiłku chorobowego, który co do zasady jest niższy aniżeli wynagrodzenie, czy też związany jest np. z koniecznością poniesienia wydatków na zakup leków. Przykładem błędu, konsekwencją którego może być szkoda jest błędne wprowadzenie wyniku badania wykonywanego metodami manualnymi do systemu informatycznego, czy też pomyłka próbek pacjentów [11].

Zakres przedmiotowy umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej a naruszenie praw pacjenta

Wyrządzenie szkody pacjentowi może być następstwem nieprawidłowości w toku wykonywania czynności diagnostyki laboratoryjnej, ale również może wynikać z naruszenia prawa pacjenta. Kwestią wymagającą rozstrzygnięcia jest ocena, czy szkoda powstała w wyniku naruszenia praw pacjenta podlega ochronie ubezpieczeniowej wynikającej z obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej podmiotu wykonującego działalność leczniczą. Kluczowe znaczenie z punktu widzenia analizowanego zagadnienia ma ustalenie, czy szkoda powstała w wyniku naruszenia praw pacjenta jest szkodą będącą jednocześnie następstwem udzielania świadczeń zdrowotnych albo niezgodnego z prawem zaniechania udzielania świadczeń zdrowotnych.

Obowiązujące akty prawne nakładają na osoby wykonujące zawód medyczny (w tym również diagnostów laboratoryjnych) obowiązek respektowania praw pacjenta. Fundamentalne znaczenie ma ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta [12] określająca katalog praw pacjenta. Wśród praw pacjenta wyróżnić można takie, które pozostają w ścisłym związku z udzielanymi świadczeniami zdrowotnymi (prawo pacjenta do wyrażenia zgody na udzielanie świadczeń zdrowotnych, prawo pacjenta do informacji). Równie istotne są prawa, których realizacja, sama w sobie, nie stanowi warunku legalności świadczenia zdrowotnego, ale ma poprawiać komfort jego udzielania np. prawo do opieki duszpasterskiej, prawo do poszanowania życia prywatnego. Do problematyki praw pacjenta odnosi się także ustawa o diagnostyce laboratoryjnej, zobowiązując diagnostę laboratoryjnego do wykonywania czynności diagnostyki laboratoryjnej za zgodą uprawnionego podmiotu do jej wyrażenia (art. 22, art. 25-26 ustawy) i przestrzegania tajemnicy zawodowej (art. 29 ustawy). Przestrzeganie praw pacjenta „towarzyszy” udzielaniu świadczeń zdrowotnych. Nie można jednak uznać, że szkoda związana z naruszeniem praw pacjenta jest następstwem udzielania świadczeń

zdrowotnych albo niezgodnego z prawem zaniechania udzielania świadczeń zdrowotnych. Szkoda taka jest następstwem naruszenia praw pacjenta. Szkody będące następstwem naruszenia praw pacjenta nie mieszczą się zatem w zakresie przedmiotowym „szkód będących następstwem udzielania świadczeń zdrowotnych albo niezgodnego z prawem zaniechania udzielania świadczeń zdrowotnych”. W konsekwencji przypadki skutecznego wystąpienia przez pacjenta z roszczeniem opartym na naruszeniu praw pacjenta pozostają poza ochroną ubezpieczeniową określoną w art. 25 ust. 1 ustawy o działalności leczniczej. Wyjątek dotyczy naruszenia prawa pacjenta do świadczeń zdrowotnych. W praktyce do naruszenia tego prawa dochodzi wówczas, gdy świadczenia zdrowotne nie są udzielane, choć stan zdrowia pacjenta uzasadnia ich podjęcie, a także gdy świadczenia są udzielane niezgodnie z aktualną wiedzą medyczną. Szkody te można traktować jako następstwa udzielania świadczeń zdrowotnych lub zaniechania ich udzielania.

W praktyce wykonywania zawodu diagnosty laboratoryjnego może mieć miejsce sytuacja, w której czynności diagnostyki laboratoryjnej zostały wykonane prawidłowo, jednakże doszło do naruszenia praw pacjenta. I odwrotnie – niewłaściwie udzielono, czy też zaniechano wykonania czynności diagnostyki laboratoryjnej, ale prawa pacjenta nie zostały naruszone. Mogą także wystąpić dwojakiego rodzaju nieprawidłowości – błędne wykonanie lub zaniechanie wykonania czynności diagnostyki laboratoryjnej oraz naruszenie praw pacjenta (np. poinformowanie przez diagnostę laboratoryjnego osoby nieuprawnionej o rodzaju badań wykonanych pacjentowi i ich wyniku, przedstawienie laboratoryjnej interpretacji wyniku badania w obecności innych pacjentów, komentowanie stylu życia pacjenta, który znajduje odzwierciedlenie w wyniku badań laboratoryjnych). Podane przykłady naruszenia praw pacjenta z wykonaniem (zaniechaniem wykonania czynności diagnostyki laboratoryjnej) pozostawały w jakimś związku (przejawiane były przez personel medyczny, ich adresatem był pacjent, z reguły dochodziło do nich w siedzibie podmiotu wykonującego działalność leczniczą), lecz z pewnością szkoda pacjenta nie może zostać uznana za następstwo owych czynności.

Jeżeli pacjent wystąpi z roszczeniem o zadośćuczynienie za naruszenie przez diagnostę laboratoryjnego zatrudnionego w laboratorium prawa pacjenta, ubezpieczyciel może odmówić objęcia ochroną ubezpieczeniową powstałej szkody. Nie można jednak wykluczyć, że ubezpieczyciel obejmie ochroną ubezpieczeniową szkodę będącą następstwem naruszenia praw pacjenta. Szczególnie wówczas, gdy „towarzyszy” mu roszczenie o odszkodowanie i (lub) zadośćuczynienie za szkody będące następstwem wadliwie przeprowadzonej czynności diagnostyki laboratoryjnej lub jej braku. Ubezpieczyciel nie ma jednakże takiego obowiązku.

Wnioski

1. Umowa ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej medycznego laboratorium diagnostycznego obejmuje szkodę będącą następstwem wykonania lub zaniechania czynności diagnostyki laboratoryjnej.
2. Szkody będące następstwem naruszenia praw pacjenta nie mieszczą się w zakresie przedmiotowym „szkód będących na-

stępstwem udzielania świadczeń zdrowotnych albo niezgodnego z prawem zaniechania udzielania świadczeń zdrowotnych”. W konsekwencji przypadki skutecznego wystąpienia przez pacjenta z roszczeniem opartym na naruszeniu praw pacjenta mogą pozostać poza ochroną ubezpieczeniową określoną w art. 25 ust. 1 ustawy o działalności leczniczej.

Piśmiennictwo

1. Ustawa z 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2013 r., poz. 217 ze zm.).
2. Rozporządzenie Ministra Finansów z 22 grudnia 2011 r. w sprawie obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej podmiotu wykonującego działalność leczniczą (Dz.U. Nr 293, poz. 1729).
3. Ustawa z 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (Dz.U. z 2016 r., poz. 2245 ze zm.).
4. Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2017 r., poz. 459 ze zm.)
5. Kopaczyńska-Pieczniak K, Niezbecka E, Sokołowski T, et al. Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczególna, Tom III. wyd. II, Lex a Wolters Kluwer bussines. Warszawa 2014.
6. Wyrok Sądu Najwyższego z 20 października 2006 r., sygn. akt IV CSK 125/06, Rzeczpospolita 2006, Nr 251, C3.
7. Dercz M, Rek T. Ustawa o działalności leczniczej. Komentarz. ABC a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012.
8. Ustawa z 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1938 ze zm.).
9. Augustynowicz A, Owczarek H. Miejsce diagnostyki laboratoryjnej w podstawowych aktach regulujących organizację i finansowanie opieki zdrowotnej w Polsce. *Diagn Lab.* 2012; 48: 461-465.
10. Filar M, Krześ S, Marszałkowska-Krześ E, Zaborowski P. Odpowiedzialność lekarzy i zakładów opieki zdrowotnej. *LexisNexis*, Warszawa 2005.
11. Wrześniewska-Wal I. Augustynowicz A. Odpowiedzialność cywilna diagnosty laboratoryjnego. *Diagn Lab.* 2013; 49(4): 419-424.
12. Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2017 r., poz. 1318 ze zm.).

Autor do korespondencji:

dr Anna Augustynowicz
Szkola Zdrowia Publicznego
Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego
01-826 Warszawa, ul. Kleczewska 61/63
tel. + 48 22 560114
e-mail: aaugustynowicz@poczta.onet.pl

Otrzymano: 13.03.2018

Akceptacja do druku: 15.06.2018

Nie zgłoszono sprzeczności interesów

